

Lublin, 19 października 2023 r.

dr hab. Marek Konstankiewicz, prof. uczelni

**Recenzja pracy doktorskiej mgr Katarzyny Jaskółki-Leśniak,
*Kształtowanie zasobu archiwalnego przez Archiwum Ziemskie (państwowe) w Krakowie
w latach 1919-1939, Kraków 2023.***

Uwagi wstępne

Wykonanie niniejszej recenzji zlecono na podstawie uchwały Rady Dyscypliny Historia Uniwersytetu Pedagogicznego im Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (obecnie Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie) z dnia 21 czerwca 2023 r. (pismo z dnia 20 lipca 2023 r.). Jej przedmiotem jest praca doktorska mgr Katarzyny Jaskółki-Leśniak pod tytułem „*Kształtowanie zasobu archiwalnego przez Archiwum Ziemskie (państwowe) w Krakowie w latach 1919-1939*” (Kraków 2023). Promotorem ocenianej rozprawy jest prof. dr hab. Zdzisław Noga, promotorem pomocniczym dr Dorota Drzewiecka, zaś przedmiotem postępowania prowadzonego w Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie jest nadanie stopnia doktora w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie historia.

Treść pisma zawierającego zlecenie wykonania recenzji wskazuje, że punktem odniesienia w dokonanej ocenie powinny być warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (tekst jednolity Dz. U. 2023 poz. 742 z późn. zm.).

Recenzowana praca liczy sobie 332 strony i składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, wykazu ilustracji (w liczbie 25) i tabel (w liczbie 6) oraz aneksu (przytaczającego treść protokołu z posiedzenia w dniu 9 stycznia 1920 komisji powołanej przez Radę Archiwalną do rozpatrzenia wniosków dotyczących brakowania dokumentacji i przekazywania materiałów do archiwów państwowych). Wszystko to poprzedzają wykaz skrótów oraz streszczenia w języku polskim i angielskim.

Wybór i wskazanie przedmiotu badań

Autorka dysertacji jako swój główny cel badawczy zadeklarowała (s. 16) poznanie zasad i metod kształtowania narastającego zasobu archiwalnego stosowanych przez Archiwum Ziemskie (później Państwowe) w Krakowie (dalej określane jako Archiwum Ziemskie w Krakowie). Miało to objąć ustalenie czy archiwum to aktywnie uczestniczyło w kształtowaniu zasobu, oraz jaka była skala, metody i ograniczenia tej działalności tudzież specyfika krakowskiej placówki sieci archiwalnej w tym zakresie. W zamyśle Autorki (s. 15-16) podjęcie tak zakreślonych badań miało się przyczynić do ustalenia na ile osiągnięcia okresu międzywojennego były znaczące dla późniejszych, w tym współczesnych działań archiwów państwowych.

Dorobek archiwistyki II Rzeczypospolitej w tym zakresie nie budził dotąd większego zainteresowania, a wręcz bywał pomijany w ocenach formułowanych w piśmiennictwie (vide. s. 15 przypis nr 14), być może w ślad za perspektywą literatury okresu Polski ludowej. Dodatkowym uzasadnieniem wyboru archiwum krakowskiego jako przykładowej placówki do dokonania takiej analizy jest dobry stan zachowania registratury tego archiwum. Ze względu na fakt zniszczenia w czasie II wojny światowej akt własnych Wydziału Archiwów Państwowych Ministerstwa Wyznań Religijnych i

Oświeceni Publicznego, podjęte badania dają szansę na pogłębienie znajomości działań i zjawisk o charakterze ogólnopolskim, w których Archiwum Ziemskie w Krakowie bezpośrednio lub pośrednio uczestniczyło.

Z powyższych względów należy z aprobatą odnieść się do zaproponowanego przedmiotu recenzowanej rozprawy.

Podstawa źródłowa pracy i literatura przedmiotu

Do realizacji celów swych badań Autorka użyła adekwatnego zestawu źródeł. Były to przede wszystkim archiwalia wytworzone przez samo Archiwum Ziemskie w Krakowie, zachowane w znacznej części. Ponadto uwzględniono z zasobu Archiwum Narodowego w Krakowie zespoły archiwalne tych urzędów, których registratury budziły zainteresowania Archiwum Ziemskiego w Krakowie w badanym okresie. Istotną rolę odegrały także akta instytucji naukowych, a przede wszystkim spuścizny pracowników badanego archiwum oraz innych archiwistów i historyków. Uzupełniła to kompleksowo przeprowadzona kwerenda w aktach normatywnych, w tym aktach prawa powszechnie obowiązującego oraz w innych materiałach urzędowych (także publikowanych), w szczególności w protokołach Rady Archiwalnej i sprawozdaniach państwowej służby archiwalnej.

Struktura i zawartość tekstu

Zasadniczy tekst pracy został podzielony na sześć rozdziałów. Zaproponowaną strukturę należy uznać za racjonalną, nadającą logiczny porządek wywodom Autorki i zastosowaną konsekwentnie Pierwszy rozdział przedstawia dzieje Archiwum Ziemskiego

w Krakowie od momentu jego powołania, aż po rok 1939, zwracając uwagę na organizację archiwum, jego bazę lokalową oraz charakteryzując personel. Za niezręczne sformułowanie, na pograniczu nadmiernego skrótu myślowego należy jedynie uznać padające na s. 16 stwierdzenie o przejęciu archiwum przez polską administrację archiwalną z dniem 1 października 1919 r., gdyż rodzi ono niepokojące pytanie jakiej to niepolskiej administracji archiwum podlegało ono od listopada 1918 r. Również stwierdzenie o wejściu archiwum w skład polskiej sieci archiwalnej od 1 października 1919 r. (s. 42), należałoby skorygować poprzez precyzyjne wskazanie, że chodzi o sieć archiwów podporządkowanych Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego albo poprzez odwołanie do szerokiego rozumienia sieci archiwalnej jako ogółu archiwów na terytorium państwa lub regionu¹.

W kolejnym rozdziale kompleksowo omówiono regulacje prawne w zakresie kształtowania zasobu archiwalnego, uwzględniając zatem dekret z 1919 r. o organizacji archiwów państwowych i opiece nad archiwaliami, przepisy o biurowości i składnicach akt urzędów (choć formalnie były to raczej akty normatywne wewnętrzne niż prawo powszechnie obowiązujące) i wreszcie regulacje z zakresu ochrony zabytków. Zwrócenie uwagi na te ostatnie (s. 81-84), jako na dotyczące również ochrony prawnej archiwaliów jest niewątpliwą zaletą recenzowanej pracy. Można było jedynie w tym kontekście nieco dokładniej zreferować uwagi Stefana Ehrenkreutz, z jego cytowanej w tych miejscach publikacji z pierwszego tomu „Archeionu” na temat roli prawa ochrony zabytków dla działalności archiwalnej. Z kolei omówienie przebiegu prac prowadzonych na szczeblu centralnym, z udziałem Wydziału Archiwów Państwowych i Rady Archiwalnej nad niezrealizowanymi projektami normatywów kancelaryjnych i archiwalnych dla urzędów administracji (s. 89-93) mogło być nieco krótsze, gdyż zagadnienie to samo w sobie ciekawe ma jednak poboczne znaczenie dla tematu pracy.

¹ H. Robótka, B. Ryszewski, A Tomczak, Archiwistyka, Warszawa 1989, s. 25.

Rozdział trzeci poświęcono nadzorowi prowadzonemu przez Archiwum Ziemskie w Krakowie nad składnicami akt. Dokonane na samym jego początku rozróżnienie pojęć „nadzoru” i „kontroli” jest poprawne, lecz powinno być dokonane w oparciu o literaturę z zakresu nauki administracji lub prawa administracyjnego (s. 110). W rozdziale czwartym przedstawiono działania Archiwum Ziemskiego w Krakowie w zakresie nadzoru nad brakowaniem dokumentacji przechowywanej w ówczesnych urzędach i instytucjach. Za szczególnie cenne należy uznać ustalenia na temat brakowania dokumentacji przeprowadzanego przez urzędy bez udziału służby archiwalnej (s. 155 i n.) oraz konfliktu kompetencyjnego pomiędzy Archiwum Państwowym we Lwowie a Archiwum Ziemskim w Krakowie w zakresie sprawowania tego nadzoru (s. 152-153).

Rozdział przedostatni poświęcono udziałowi Archiwum Ziemskiego w Krakowie w dokonywaniu wyboru materiałów o wartości historycznej, zaś ostatni oddziaływaniu tegoż archiwum na podmioty inne niż państwowe, posiadające materiały archiwalne. Tu także przybliżono praktykę współpracy archiwum ze służbą konserwatorską. Warto jedynie zauważyć, że archiwalia należące od jednostek niepaństwowych nie podlegały nadzorowi państwowej służby archiwalnej nie tyle *de facto* (jak napisano na s. 241), lecz *de iure*, co wynika z wywodów w rozdziale drugim.

Zastosowane metody badawcze oraz uzyskane wyniki

Założony kwestionariusz badawczy został w przedmiotowej dysertacji zrealizowany. Osiągnięto to poprzez zastosowanie analizy systemowej, pozwalające na całościowe zbadanie relacji zachodzących w dwóch podsystemach – sieci archiwów państwowych oraz w podsystemie obejmującym badanego archiwum wraz z podmiotami wytwarzający i przechowujący archiwalia, głównie na terenie jego właściwości. Pozwoliło to na scharakteryzowanie czynności podejmowanych przez Archiwum

Ziemskie w Krakowie w zakresie kształtowania narastającego zasobu archiwalnego, z uwzględnieniem ich zmienności w czasie tudzież na tle tego rodzaju działań prowadzonych przez inne instytucje archiwalne oraz organ nadrzędny nad ówczesnymi archiwami państwowym. Ustalenia w zakresie tej ogólnokrajowej perspektywy są szczególnie doniosłe ze względu na nader skromny stan badań w tym zakresie, istotnie limitowany zniszczeniem archiwaliów wytworzonych przez Wydział Archiwów Państwowych Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Kompleksowość dokonanych ustaleń wynika również z uwzględnienia w przedmiotowej działalności regulacji prawnych z zakresu ochrony zabytków jak również współpracy administracji archiwalnej ze służbą konserwatorską.

Pewien niedosyt pozostawia jedynie ocena skutków omawianej w pracy działalności Archiwum Ziemskiego z dłuższej perspektywy czasowej. Mam na myśli wskazanie jakie materiały archiwalne (określone np. co do proveniencji, wieku, treści czy typów dokumentacji) dzięki niej znalazły się w zasobie archiwalnym Archiwum Państwowego, a dziś Archiwum Narodowego w Krakowie. Interesujące by było podjęcie próby sprawdzenia czy zabiegi krakowskich archiwistów z okresu II Rzeczypospolitej sprawiły, że w jakimś stopniu zespoły archiwalne pozostałe aktotwórcach będących przedmiotem ich zainteresowania różnią się od podobnych zespołów archiwalnych, których zawartość jest wynikiem działań w zakresie kształtowania zasobu podejmowanych po II wojnie światowej.

Aparat naukowy i redakcja tekstu

W zakresie redakcyjnego opracowania tekstu ocenianej rozprawy oraz wyposażenia go w aparat naukowy pracę należy ocenić wysoko. Napisana jest dobrym, klarownym stylem, wskazującym na to, że Autorka panuje nad bazą źródłową i

tokiem swych wywodów. Prawdłowo jest stosowana przyjęta terminologia, także prawna i administracyjna.

W tekście pracy występują stosunkowo nieliczne i dość drobne lapsusy. Wątpliwości może budzić posługiwanie się językiem źródeł, w postaci określeń „szkartowanie akt” czy „akta dublowe”. Z kolei terminem z późniejszej epoki „narady wojewódzkie” określono zebrania periodyczne będące jedną z prawnie uregulowanych form działania ówczesnej administracji ogólnej (s. 146). Co do redakcji tekstu można zgłosić następujące drobne uwagi:

- w tekście przypisu nr 128 na s. 55 znajduje się niezrozumiałe skreślenie;
- w tabeli nr 4 (s. 223) nazwy starostw powinny być podane w formie przymiotnikowej, a pod lp. 9 nazwa powinna otrzymać brzmienie „grodzkie krakowskie”;
- z kontekstu wynika, że na s. 236 (we fragmencie dotyczącym przekazywania do Archiwum Ziemięskich starych druków urzędowych) najprawdopodobniej powinno być wskazane MSW a nie MSZ;
- tytuł podrozdziału 6.2 „Wyjazdy w teren” wydaje się brzmieć nieco zbyt potocznie;
- na s. 292 użyto nazwy Wydziału Archiwów Państwowych w pełnym brzemieniu, choć Autorka konsekwentnie używa skrótu nazwy tej struktury;
- protokoły posiedzeń i spisy urzędników zamieszczone w bibliografii w dziale „Sprawozdania” (s. 305) powinny raczej trafić do jej działu „inne źródła drukowane”.

Konkluzja

Po zapoznaniu się z tekstem przedłożonej pracy, stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Katarzyny Jaskółki-Leśniak zatytułowana „*Kształtowanie zasobu archiwalnego przez Archiwum Ziemięskie (państwowe) w Krakowie w latach 1919-1939*”

(Kraków 2023) spełniania warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (tekst jednolity Dz. U. 2023 poz. 742 z późn. zm.).

Oceniana dysertacja stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego poprzez kompleksową analizę działalności Archiwum Ziemięskiego w Krakowie w zakresie kształtowania narastającego zasobu archiwalnego, z uwzględnieniem ogólnopolskiego kontekstu tych działań. Ponadto w świetle ocenianej rozprawy Doktorantka wykazała się umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej oraz znajomością teoretycznych podstaw badań nad dziejami archiwów oraz zagadnieniami kształtowania narastającego zasobu archiwalnego, a tym samym prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie naukowej historia.

W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie mgr Katarzyny Jaskółki-Leśniak do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

.....
dr hab. Marek Konstankiewicz, prof. uczelni

